

Csomós Balázs - Kreiszné Hudák Emese:

A rejtett gazdaság mértékének csökkentése Magyarországon

A rejtett gazdaság visszaszorítása az elmúlt időszakban kiemelt gazdaságpolitikai céllá vált a legtöbb fejlett országban. Tekintve, hogy egyes elemzések szerint a rejtett gazdaság mérete 2003 és 2015 között a GDP 22-25 százaléka (6000 – 7000 milliárd forint) körül alakulhatott Magyarországon, a gazdaság fehéredéséből származó potenciális gazdasági hasznok hazánkban is jelentősek lehetnek. Jelen cikkben a magyarországi rejtett gazdaság méretével kapcsolatos irodalom összefoglalása után azokat a csatornákat mutatjuk be, amelyeken keresztül a rejtett gazdaság hatást gyakorolhat a gazdaságra, és amelyeken keresztül a fehéredésből származó potenciális gazdasági hasznok is megvalósulhatnak, illetve azokat a fontosabb intézkedéseket, amelyek 2010 óta az adóelkerülés visszaszorítását, a gazdaság fehéredését célozták. Az intézkedések eredményességét mutatja, hogy egyes nemzetközi elemzések szerint a rejtett gazdaság mérete a GDP több mint 1,5 százalékaival csökkenhetett 2010 és 2015 között Magyarországon. Az intézkedések közül kiemelendő az online pénztárgépek bevezetése, amely elsősorban a vállalati bevételek eltitkolásának megakadályozását segíti elő, de hozzájárulhat a szürke- és a feketefoglalkoztatás visszaszorulásához is.

1. A REJTETT GAZDASÁG MÉRETE ÉS A REJTETT FOGLALKOZTATÁS ARÁNYA MAGYARORSZÁGON

A rejtett gazdaság fogalma alatt azon nem regisztrált gazdasági tevékenységeket értjük, amelyek hozzájárulnak a bruttó hazai össztermék előállításához, de rejtve maradnak az állam elől adóelkerülési célból, munkaerő-piaci szabályozások vagy egyéb adminisztrációs előírások kikerülése miatt. A rejtett gazdaság mérése közvetlen és közvetett módszerek alkalmazásával is lehetséges. A közvetlen módszerek közé tartoznak a lakossági vagy vállalati kérdőíves adatfelvételeken alapuló mikroszintű empirikus vizsgálatok, például az adóhatósági vizsgálatok eredményeire támaszkodó elemzések. Míg a közvetett módszerek makrogazdasági változók időbeli alakulása alapján becslik meg a rejtett gazdaság méretét. A direkt eljárások előnye, hogy figyelembe veszik a rejtett gazdaság heterogenitását, ugyanakkor a közvetett módszerekkel ellentétben nemzetközi összehasonlításra nehezen alkalmazhatóak.¹

A nemzetközi szakirodalom eltérő módszertannal készített becslései alapján a rejtett gazdaság mérete az 1990-es években a GDP 34-43 százalékát² is elérhette Magyarországon, ugyanakkor a 2000-es években, 2003 és 2015 között folyamatosan csökkenő tendencia mellett a GDP 22–25 százaléka körül alakulhatott hazánkban. Ezen belül 2010 és 2015 között a GDP több mint 1,5 százalékaival mérséklődhetett a feketegazdaság mérete.³ Ez az érték meghaladja az Európai Unió országaira jellemző átlagos értéket, azonban több kelet-közép-európai országhoz képest kedvező

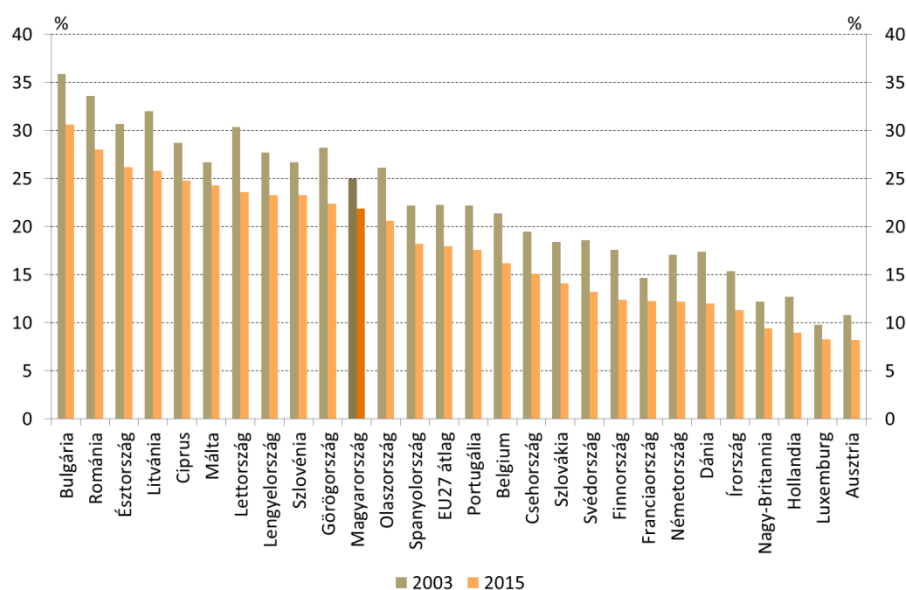
¹ Balog, Á. (2014): Adóelkerülés és rejtett gazdaság Magyarországon. Köz-Gazdaság IX. évfolyam 4. szám 16-30. oldal.

² Eilat, Y. – Zinnes, C. (2000): The Evolution of the Shadow Economy in Transition Countries: Consequences for Economic Growth and Donor Assistance. CAER II Discussion Paper, No. 65.

³ Schneider, F. (2015): Size and Development of the Shadow Economy of 31 European and 5 other OECD Countries from 2003 to 2015: Different Developments.

értéknek tekinthető (1. ábra). A rejtett gazdaság aránya hazánkban alacsonyabb volt Lengyelországhoz (23–28 százalék) és Romániához (28-34 százalék) képest is, de meghaladta a Szlovákiára (14–18 százalék) és a Csehországra (15–20 százalék) jellemző mértéket. Az Európai Unió országai-
ban a 2003. évi 22 százalékról 18 százalékra mérséklődött a rejtett gazdaság aránya 2015-re, a csökkenő trend azonban szinte valamennyi országban megtört átmenetileg a gazdasági válság hatására 2008-2009-ben. A rejtett gazdaság GDP-arányos méretének növekedését egyrészt a gazdasági visszaesés miatti nevezőhatás, másrészt a rejtett gazdaság abszolút méretének bővülése okozhatta. Utóbbihoz a kedvezőtlen ciklikus pozíció is hozzájárulhatott, mivel recessziók idején a munkanélküliség emelkedése és a rendelkezésre álló jövedelem csökkenése, valamint a vállalatok alkalmazkodási kényszere miatt is növekedhet a rejtett gazdaság mérete.⁴

1. ábra: A rejtett gazdaság becsült mérete az Európai Unió országaiban, 2003-ban és 2015-ben

Forrás: Schneider (2015)

A rejtett gazdaság méretén kívül a rejtett foglalkoztatás arányára is megtalálhatóak különböző becslési eredmények a szakirodalomban. A rejtett foglalkoztatás alapvetően két kategóriába sorolható. Egyrészt megkülönböztethetünk feketefoglalkoztatást, amely esetén a munkavállalónak nincs bejelentett munkaviszonya és a fizetésének teljes összegét feketén kapja meg. Másfelől, szürkefoglalkoztatás esetén a munkavállalót bejelentett munkaviszonnyal alkalmazták, de fizetésének csak egy része után fizetnek adót és járulékot, a másik részét feketén kapja meg. Utóbbi kategóriába sorolható a színlelt vállalkozási szerződéssel való foglalkoztatás is, mivel így a munkajövedelmeket alacsonyabb adóterhelés alá eső tőkejövedelemként mutatják ki, ami adóbevételkiesést okoz a költségvetésben. Az egyes kategóriák között lehetséges átjárhatóság, főként a szürke- és a feketefoglalkoztatásban való részvétel időben változhat a vállalkozás jövedelmi helyzete miatt.

⁴ Schneider, F. (2013): The Shadow Economy in Europe in 2013. ATKearney analysis.

Letöltés helye: <https://www.atkearney.com/documents/10192/1743816/The+Shadow+Economy+in+Europe+2013.pdf>

A rejtett foglalkoztatás aránya a közvetlen módszereket felhasználó elemzések alapján 7-10 százalék között, míg a közvetett módszereket alkalmazó tanulmányok alapján 10-17 százalék között alakulhatott az ezredforduló óta Magyarországon. Hazans (2011) hazánk esetében a feketén (szerződés nélkül) foglalkoztatottak arányát 9,4 százalékra becsli az európai országok 2008-2009-es adatai alapján készített elemzésében, amely az Európai Társadalmi Felmérés eredményeit használja fel.⁵ Ez az érték elmarad a közép-kelet-európai országokra vonatkozó 12 százalék körüli becsléstől (Csehország, Románia, Szlovákia), de meghaladja a balti országokra (Lettország, Litvánia) jellemző értékeket. Magyarország esetében ehhez hasonló eredmények adódnak a rejtett foglalkoztatás méretére⁶ az Eurobarometer kérdőíves felmérése alapján is: a válaszadók 7 százaléka végzett be nem jelentett munkát az elmúlt 12 hónap során, az alkalmazottak 8 százaléka pedig fizetésének teljes vagy egy bizonyos részét zsebbe kapta meg (EC, 2007).⁷

A mikroszintű adatokat felhasználó magyar tanulmányok eredményei a kérdőíves módszereknél magasabb feketefoglalkoztatást mutatnak ki, és a feketefoglalkoztatás arányát úgy becslik meg, hogy összevetik a hatóságoknál bejelentett munkavállalók számát a KSH munkaerő-felmérésén magukat foglalkoztatottnak vallók létszámával. A mikroszintű adatok alapján készített elemzések pontosabb eredményeket adhatnak, mivel a kérdőíves felmérésekre adott válaszokat érdemben befolyásolhatja a megkérdezettek válaszadási hajlandósága, a megadott válaszok őszintesége és a jogszabályi környezet is. Augusztinovics és Köllő (2007) nyugdíjbiztosítási járulékfizetési adatok alapján 2001-re vonatkozóan 10 százalékra becsülték a feketefoglalkoztatás arányát Magyarországon.⁸ Elek és szerzőtársai (2009) alapján 2001 és 2005 között ennél magasabban, 16-17 százalék körül alakulhatott a feketén foglalkoztatottak aránya hazánkban, de az arány a 2002-ben megvalósult jelentősebb mértékű minimálbér-emelés ellenére sem emelkedett a vizsgált időszak alatt. A feketefoglalkoztatás eloszlását vizsgálva a szerzők azt találták, hogy a feketemunka aránya magasabb az önfoglalkoztatók esetében, mint az alkalmazottak körében, gyakoribb a férfiak, mint a nők esetében, és a feketemunka előfordulása gyakoribb bizonyos foglalkozási csoportoknál, például az építőiparban és a fiatalabb korosztályoknál. Az elmúlt évekre vonatkozóan sajnos nem áll rendelkezésre hasonló becslés, ami megmutatná az ilyen módon mért feketefoglalkoztatás időbeli változását és aktuális mértékét.

2. A REJTETT GAZDASÁG VISSZASZORÍTÁSÁNAK KEDVEZŐ HATÁSAI

2.1. A költségvetési bevételek növekedése

A rejtett gazdaság több csatornán keresztül is kedvezőtlen hatást gyakorolhat a gazdaságra. A feketegazdaság költségvetési bevétel-kiesést okoz, mivel a rejtett gazdaságban részt vevők nem vagy csak részben fizetnek adót és járulékot, ugyanakkor az állam által biztosított szolgáltatásokat igénybe veszik. A rejtett gazdaság méretének növekedése a kiadások csökkentését vagy adóeme-

---

⁵ Hazans, M. (2011): *Informal Workers Across Europe: Evidence From 30 Countries*. IZA Discussion Paper No. 5871.

⁶ A felmérés be nem jelentett munkának tekinti azokat a legális gazdasági tevékenységeket, amelyek rejtve maradnak az adóhatóságok előtt, és amelyekért pénzbeli vagy természetbeni fizetséget kap a munkavállaló (EC, 2007).

⁷ European Commission (2007): *Undeclared Work in the European Union, Special Eurobarometer Report No. 284*. http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_284_en.pdf

⁸ Augusztinovics, M. – Köllő, J. (2007): *Munkapiaci pálya és nyugdíj, 1970-2020*. Közgazdasági Szemle, LIV. évfolyam, 2007. június, 529-559. o.

léseket tehet szükségessé a kiadások fedezetének biztosításához. Az adóemelések egy olyan folyamatot indíthatnak el, ahol a gazdasági szereplők egyre inkább a rejtett gazdaságban való részvételre vannak ösztönözve a növekvő adókulcsok miatt.⁹ Az adóelkerülés emellett csökkenti az adórendszer újraelosztási hatásának hatékonyságát, mivel azonos jövedelemszint mellett is eltérő adóterhelést eredményezhet.

Magyarországon Krekó és P. Kiss (2008) eredményei szerint a GDP mintegy 7 százalékát érte el az adóbevétel-kiesés mértéke 2006-2007-es adatok alapján, ennek kétharmada a munkajövedelmekhez, egyharmada pedig a fogyasztási adókhoz (áfa és jövedéki adó) kapcsolódott.¹⁰ A gazdaság fehéredését szolgáló intézkedések hatására növekedhetnek a költségvetés adóbevételei, ezen belül is elsősorban a fogyasztáshoz és bérekhez kapcsolódó adóbevételek, valamint csökkenhetnek a jogtalanul igénybe vett transferek is. Ugyanakkor fontos megemlíteni, hogy a jogszabályok teljes körű betartása esetén nem realizálná teljes egészében a becsült adóbevétel-kiesést a költségvetés, mivel egyes adóelkerülő vállalatok ebben az esetben működésképtelenné válhatnak. A szabályosan működő vállalkozások versenyhátrányának csökkenése ugyanakkor mérsékli ezt a hatást.

2.2. A rejtett gazdaság versenytorzító hatásának csökkenése

Az adóelkerülés különböző módjait kihasználó vállalkozások indokolatlan versenyelőnyhöz jutnak, amely torzítja a versenyt és ezáltal a hatékony tőkeallokációt. A munkát terhelő adók elkerülésével például a munkapiaci egyensúlyt megteremtő béreket a munkaerő lényegesen alacsonyabb hatékonyságú felhasználása esetén is képesek kifizetni az adóelkerülésben résztvevő vállalkozások. Eközben az adóbevételeknél jelentkező kiesés miatt a szabályosan működő adófizetők adóterhelését növelni kell, ami ahhoz vezet, hogy a hatékonyabban gazdálkodó és magasabb hozzáadott értéket előállító, de az adóelkerülésben nem érintett vállalkozások kiszorulhatnak a gazdaságból.¹¹

A rejtett gazdaságban működő cégek produktivitása ugyanis kisebb lehet, mint a legálisan működő vállalkozásoké La Porta és Shleifer (2008) eredményei szerint.¹² Ennek több oka is lehet: a legálisan működő cégeket például képzettebb vezetők irányítják, vagy több tőkét tudnak bevonni a cég működésébe, illetve nagyobb arányban képesek külső finanszírozást igénybe venni a rejtett gazdaságban működő vállalatokhoz képest. Továbbá egy cég azért is adóelkerülővé válhat, mert másképp versenyképtelen lenne. A szerzők szerint az adóelkerülésben részt vevő vállalkozások megadóztatása vagy szigorúbb szabályozása esetén feltehetően működésképtelenné válnának, ami főként a fejlődő országokban akár a munkanélküliséget is növelheti.

---

⁹ OECD (2004): OECD Employment Outlook. <http://www.oecd.org/els/emp/34846912.pdf>

¹⁰ Krekó, J. – P. Kiss, G. (2008): Adóelkerülés és adóváltoztatások Magyarországon. MNB Szemle, 2008. április, 24-33. o.

¹¹ Csomós, B. – P. Kiss, G. (2014): Az adószerkezet átalakulása Magyarországon 2010-től. Köz-Gazdaság IX. évfolyam 4. szám, 61-80. o.

¹² La Porta, R. – Shleifer, A. (2008): The Unofficial Economy and Economic Development. NBER Working Paper No. 14520.

2.3. A gazdaságstatisztikai mutatók pontossága

A rejtett gazdaság torzítja a gazdaságpolitikai döntéshozatalhoz szükséges gazdaságstatisztikai mutatókat. Ilyen például a gazdasági teljesítmény mutatószáma, a GDP, amely értelemszerűen csak becsléseket tartalmazhat a nem megfigyelt gazdaság méretére vonatkozóan, így például az adó- és járulékfizetési kötelezettség elkerülése miatt szándékosan torzítottan bejelentett vállalati adatokra (pl. a bérkifizetésekre), a számlák nélküli tranzakciókra és az igénybe vett szolgáltatásnak elkönyvelt munkavállalói jövedelmekre.¹³ A becslési bizonytalanságok a GDP mellett az annak arányában kifejezett gazdaságstatisztikai mutatók (például az adósságráta) értékét is befolyásolják.

A rejtett gazdaság miatt a foglalkoztatottak tényleges létszámára, keresetére és béreloszlására vonatkozó statisztikák, valamint az egyének szintjén és a területi alapon számított jövedelem-egyenlőtlenségi mutatók is torzítottak lehetnek. Amellett, hogy a rejtett gazdaság torzítja a döntések alapjául szolgáló statisztikákat, a gazdaságpolitikai lépések eredményét is eltérítheti az eredeti céltől, így például az egyes jövedelmi csoportokat érintő intézkedések várt hatását. A gazdaság fehéredésével tehát a döntéshozatal is hatékonyabb lehet, az intézkedések célzottsága javulhat.

2.4. A munkavállalók szociális és jogi biztonságának erősödése

A munkajövedelmek fehéredése a járulékbévételek emelkedésén keresztül javítja a költségvetésből finanszírozott társadalombiztosítási ellátások finanszírozhatóságát, és egyúttal növeli a munkavállalók jelenlegi és jövőbeli anyagi biztonságát. Feketefoglalkoztatás esetén a munkavállaló nem jogosult természetbeni és pénzbeli egészségbiztosítási ellátásra sem, míg szürkefoglalkoztatás esetén jelentősen csökkenhet a pénzbeli ellátások, így például a táppénz és az anyasági támogatások alapját képező bejelentett jövedelem. Emellett a fehéredés növeli a felosztó-kirovó elven működő nyugdíjrendszer bevételeit és az egyének számára megteremti a jövőbeli nyugdíjjogosultság feltételeit. Tartós feketefoglalkoztatás esetén a munkavállaló eleshet az állami nyugdíjra való jogosultságtól vagy csak alacsonyabb összegű nyugellátásra szerez jogosultságot. Magyarországon ennek a problémának a mértéke és súlya ugyanakkor még nem látható, mert a foglalkoztatás rendszerváltás utáni visszaesésében és a feketefoglalkoztatásban leginkább érintett korcsoportok még nem érték el a nyugdíjkorhatárt.

A szerződések kikényszeríthetőségén keresztül a munkavállalók anyagi és jogi biztonságát is erősíti, ha a formális gazdaságban vesznek részt. Bejelentett munkaviszony mellett a munkavállalók hitelt vehetnek fel, így a gazdaság fehéredése a lakossági hitelfelvétel bővüléséhez is hozzájárulhat. Emellett bejelentett munkaviszony mellett a jogszabályokban előírt jogokat és a megfelelő munkakörülményt is biztosítani köteles a munkáltató.

2.5. A fehéredés szemléletváltozást eredményezhet és növelheti az adómorált

A mikrokörnyezet társadalmi normáinak jelentős szerepe van az egyén rejtett gazdasággal kapcsolatos döntéseiben. Amennyiben a fehéredés az adócsalás társadalmi elutasításának erősödé-

---

¹³ Murai, B. - Ritzlné Kazimir, I. (2011): A nem megfigyelt gazdaság mérésének lehetőségei. Statisztikai Szemle, 89. évfolyam 5. szám, 502-521. o.

sét is maga után vonja, akkor az tovább erősítheti a rejtett gazdaság és az adóelkerülés visszaszorulását olyan területeken, amelyekre közvetlenül nem hatnak intézkedések. Emellett az adómorál erősítését segítheti a fiskális illúzió¹⁴ csökkentése is, utóbbi következtében ugyanis gyakran alulbecsülik a költségvetésből finanszírozott szolgáltatások adóterhét.

3. A GAZDASÁG FEHÉREDÉSÉT SZOLGÁLÓ INTÉZKEDÉSEK MAGYARORSZÁGON

A gazdaság fehéredése érdekében számos intézkedés született 2010 után, amelyek több csatornán keresztül segítették a rejtett gazdaság visszaszorítását. Az adóhatósági ellenőrzések hatékonyságát és a lebukás valószínűségét növelő intézkedések elsősorban a vállalati bevételek eltitkolásának megakadályozására irányultak. A bevételek eltitkolásának visszaszorítása ugyanis maga után vonhatja a szürke- és a feketefoglalkoztatás visszaszorulását is. Ilyen intézkedés volt az online pénztárgépek bevezetése, a 2 millió forintos értékhatár feletti számlák esetében bevezetett számlaösszesítő és a vállalkozások közötti készpénzforgalom korlátozása.

Ezen intézkedések közül kiemelendő az online pénztárgépek bevezetése, amely lehetőséget biztosított az adóhatóság részére, hogy közvetlenül tájékozódjon az adózók magatartásáról. Az ezzel kapcsolatos kormányzati döntés 2012 őszén született meg, míg az első online pénztárgépek üzembe helyezésére 2013 szeptemberében került sor. 2013 év végére 15 ezer online pénztárgép működött és innentől kezdve fokozatosan emelkedett a számuk, 2014. augusztus végére meghaladva a 170 ezret.

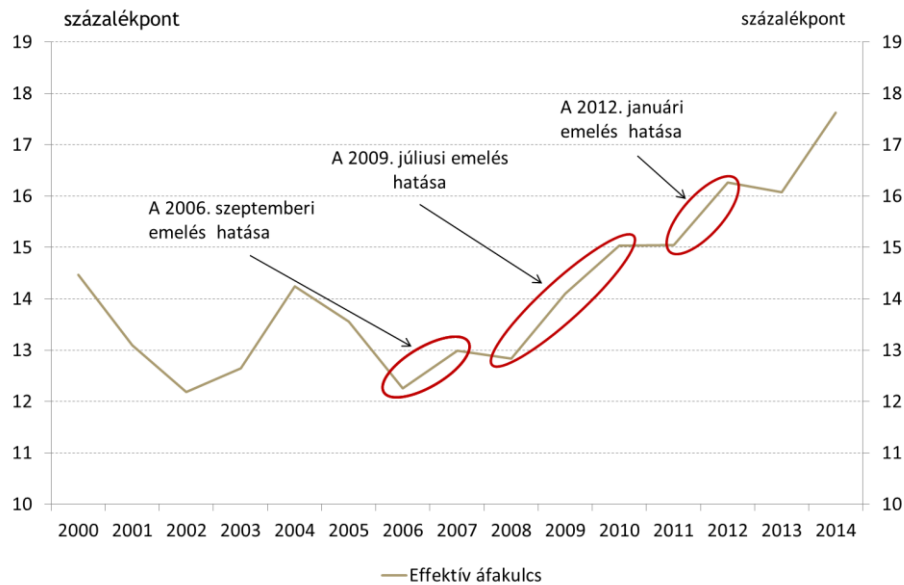
Az intézkedés gazdaságfehérítő hatására utal, hogy a becsült adóalap és az áfabevétel növekedése közötti különbség hatására az implicit adókulcs (az adóbevétel és a statisztika által becsült adóalap hányadosa) a 2013-ra becsült 16,1 százalékról 17,5 százalékra emelkedett 2014-ben úgy, hogy érdemi intézkedés nem érintette az adóalapok meghatározását vagy az adókulcsok mértékét (2. ábra). Az MNB számításai szerint az online pénztárgépek általános forgalmi adóban jelentkező fehéredési hatása 2014-ben elérhette akár a 150 milliárd forintot is.¹⁵ Emellett közvetett módon az online pénztárgépek megjelenése a béreknél is okozhat fehéredést, azáltal, hogy a bevétel-eltitkolás visszaszorítása miatt a vállalkozások nem rendelkeznek feketén szerzett bevétellel, amelyből a feketén jutatott béreket finanszírozhatnák.

---

¹⁴ Fiskális illúzió alatt a közszolgáltatások költségeinek téves megítélését értjük.

¹⁵ Magyar Nemzeti Bank (2015): Költségvetési jelentés. A 2016. évi költségvetési törvényjavaslat elemzése.

2. ábra: Az áfabevétel és a becsült adóalap hányadosának (implicit adókulcs) alakulása

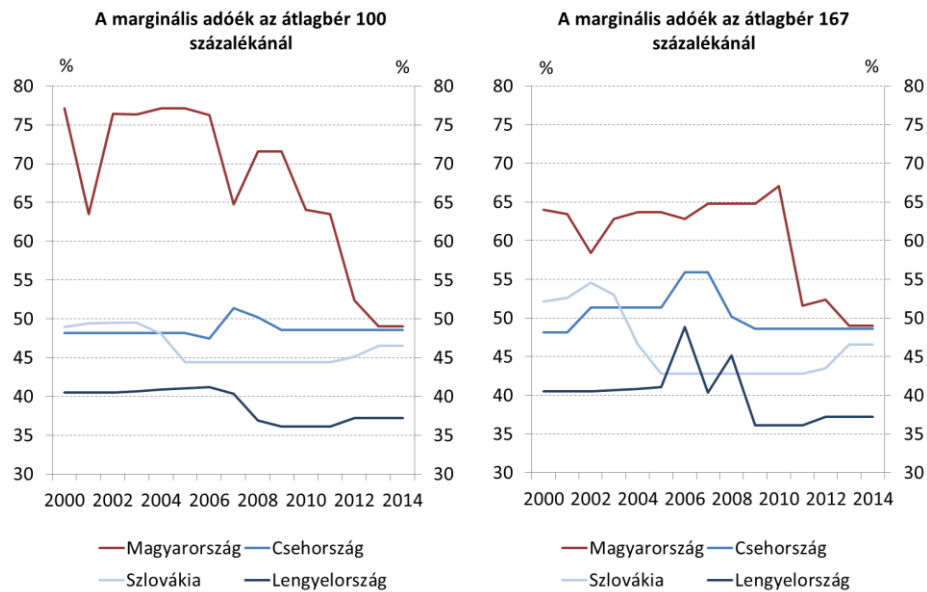
Forrás: MNB (2015)

Ezen intézkedések sorába illeszkedik a 2015 elején bevezetett Elektronikus Közúti Árumozgásokat Ellenőrző Rendszer (EKÁER) is, amellyel nyomon követhetővé válik az áruk valós útja és ezáltal megelőzhetővé válnak a közúti fuvarozással és áruforgalommal kapcsolatos áfacsalások is. Az EKÁER bevezetése a Kormányzat várakozásai szerint évente 60 milliárd forinttal növelheti az áfa bevételeket.

A fekete- és a szürkefoglalkoztatás visszaszorítását is több intézkedés segítette. Az egykulcsos személyi jövedelemadó rendszernek köszönhetően jelentősen csökkent a régiós és európai uniós szinten is kimagasló adóterhelés a többletmunkából származó jövedelem esetén: az átlagbért keresők esetén a marginális adóék 23 százalékponttal csökkent 2009 és 2014 között (3. ábra). Ez a változás az intenzív oldali munkakínálat növelésén túl a jövedelemeltitkolásra való ösztönzést is mérsékelte mind a munkáltatói, mind a munkavállalói oldalról.

3. ábra: A marginális adóék az átlagbérnél és az átlagbér 167 százalékánál Magyarországon és a régió országaiban

Forrás: OECD

Másrésről, a Munkahelyvédelmi Akció keretében bevezetett célzott kedvezmények a munkaerőpiaci szempontból hátrányos helyzetű és magas extenzív oldali rugalmassággal rendelkező csoportok (pályakezdők, 25 év alatti és 55 év feletti foglalkoztatottak, szakképzettséggel nem rendelkezők, tartósan munkanélküliek és szülés után a munkaerőpiacra visszatérő nők) átlagos adóékét csökkentették, ellentétben a korábbi adójóváírás rendszerével, amely a bevallott jövedelem alapján általánosan volt igénybe vehető. Amellett, hogy a munkáltatói járulékból igénybe vehető kedvezmények az extenzív oldali munkakínálat növelését célozzák, a feketefoglalkoztatás visszaszorítását is elősegítik. Fontos tulajdonsága a célzott kedvezményeknek, hogy magasabb jövedelmek mellett sem kerülnek kivezetésre, így nem növelik a marginális adókulcsokat és ezáltal nem ösztönöznék béreltitkolásra.

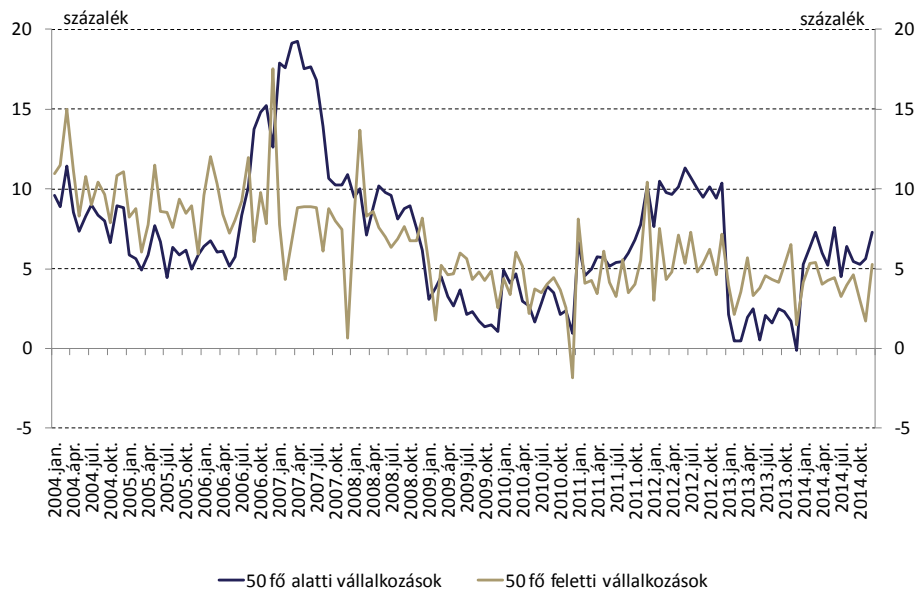
Az adóelkerülésben erősen érintett önfoglalkoztatók esetében a 2013-ban bevezetett kisadózók tételes adója (KATA) segíthette elő a fehéredést. A KATA 2013-ban került bevezetésre a Munkahelyvédelmi Akció keretében. A kisadózók tételes adóját 43 ezer adózó választotta 2013 év elején. Az eddigi adatok alapján azonban látható, hogy az adónemet választók száma folyamatosan növekedett, 2015 elejére pedig elérte a 100 ezret. Ez az adónem az önfoglalkoztatók számára kedvező, minimális adminisztrációs terhekkel járó adónem. A KATA hatálya alá tartozó vállalkozás havi 50 ezer forintos (nem főállású vállalkozó esetében havi 25 ezer forintos) tételes adóval kiválthatja a vállalkozó minden jelentősebb, jövedelmet terhelő adófizetési kötelezettségét (szja, járulékok, szociális hozzájárulási adó, társas vállalkozási formák esetében a társasági adó). Az adó bevezetésével egyidejűleg ugyancsak évi 6 millió forintra emelkedett az alanyi áfa-mentesség választhatóságának alsó értékhatára, így a KATA-ra jogosult vállalkozások mentesülhetnek az áfa alól is. A KATA az adóterhelés csökkentésén és az adminisztrációs terhek minimalizálásán keresztül jelentősen csökkenti a rejtett gazdaságban való részvétel relatív hozamát, így hozzájárulhat az önfoglalkoztatói szektor fehéredéséhez.

Az MNB 2015 januárjától bevezetett új makroprudenciális szabályozása szintén a fehéredés irányába hathat. Az adóssághék-szabályozás célja a túlzott lakossági eladósodás és a devizahitelezés újbóli felfutásának megakadályozása. Ennek egyik pillére a jövedelemarányos törlesztőrészlet mutató (JTM), amely az ügyfelek rendszeres, legális jövedelmének meghatározott arányában korlátozza az új hitel felvételek maximálisan vállalható törlesztési terheit. Ez egyértelműen ösztönözheti a gazdaság fehéredését is, hiszen a jövőben csak a bevallott, legális jövedelem mellett lehet hitelt felvenni. A mutatóban a rendelkezésre álló jövedelemként pedig csak az igazolt, legális nettó jövedelem (munkabér, nyugdíj, családi pótlék) számítható be.

A munkapiac oldaláról a béradatokból következtethetünk fehéredésre. Ha élesen elválik egymástól a kis és nagy cégek bérintéke, annak elvben lehet oka a fehéredés, ugyanakkor kiemelendő, hogy nemcsak a fehéredés állhat a háttérben, hanem az részben módszertani, mérési eljárásból is fakadhat. A béradatok vizsgálatából Balog (2014) arra a következtetésre jut, hogy 2014-ben megfigyelhető egy enyhébb szétnyílás a kis- és nagyvállalati bérdinamika között: az 50 fő alatti cégeknél megfigyelt bérdinamika kismértékben meghaladta ugyanis a nagyobb vállalatok bérintékét (4. ábra). A korábbi tapasztalatok alapján ez utalhat fehéredésre, ugyanis azok az időszakok, amikor hasonló szétnyílás volt megfigyelhető, egybeestek olyan kormányzati intézkedésekkel, amelyek hasonló hatást válthattak ki. Ilyen volt például 2006-2007, amikor bevezették a minimálbér kétszerese utáni járulékfizetési kötelezettséget, ami sok esetben a bejelentett bérek növekedésével járt együtt a kisebb vállalkozások esetén. 2012-ben a bérek jelentősebb emelkedését az okozta a kisvállalati szektorban, hogy a személyijövedelemadó-rendszer átalakításának részeként a kormányzat jelentősen megemelte a minimálbért, valamint bérkompenzációt nyújtott az alacsony keresetűek elvárt béremelését teljesítő vállalatok számára. Mivel 2014-ben hasonló intézkedés nem történt, a 2014-ben tapasztalt bérdinamikák elválásában a fehéredés is szerepet játszhat.

4. ábra: A rendszeres keresetek havi indexének alakulása a versenyszférában 2004 és 2014 között

Forrás: KSH

„Szerkesztett formában megjelent a Portfolio.hu oldalon 2015. október 29-én.”